

Прим. др Слободан П. Самарџић
неуропсихијатар

ПСИХИЈАТРИЈА

схизофренија • депресија
лечење - психотерапија

треће издање
(прво издање Академска мисао)

Академска мисао
Београд, 2019.

Прим. др Слободан П. Самарцић
неуропсихијатар

ПСИХИЈАТРИЈА
схизофренија • депресија
лечење - психотерапија

треће издање
(*прво издање Академска мисао*)

Рецензенти
Др Жарко Гавриловић, протојереј
МР сци. др Првослав Милановић, неуропсихијатар

Издавач
АКАДЕМСКА МИСАО
Београд

Компјутерска обрада, техничко уређење и припрема
ГАМА студио, Београд, Милош Бркић

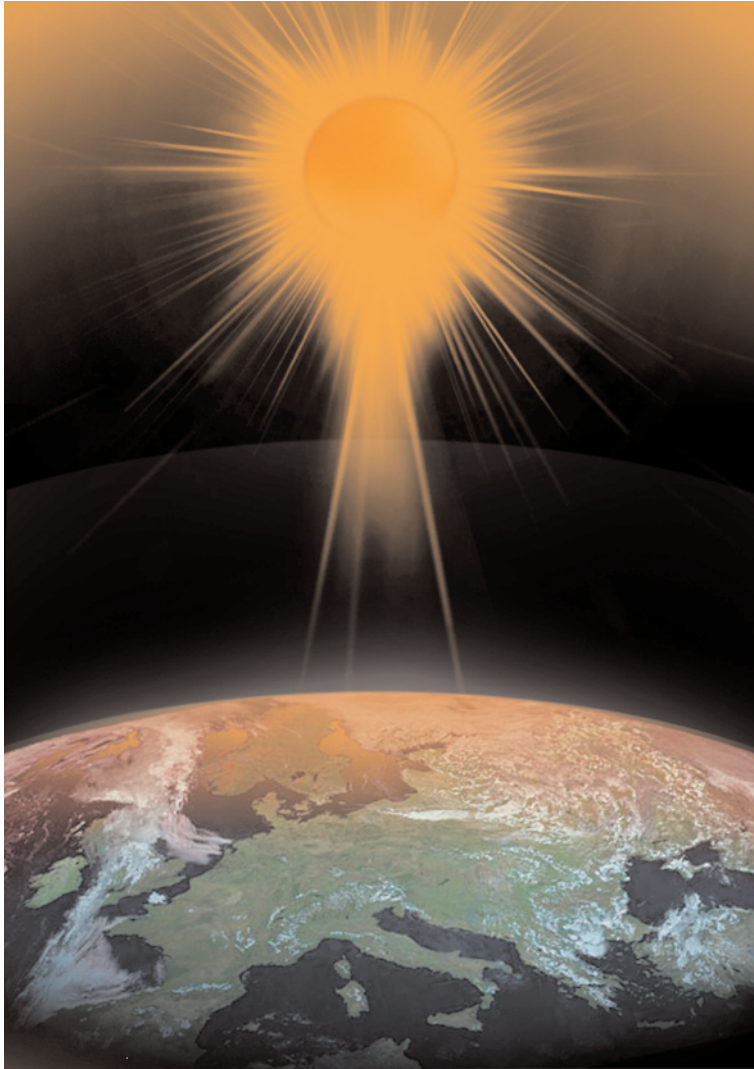
Дизајн корица
Војислав З. Јанковић

Штампа
Академска мисао, Београд

Тираж
300 примерака

ИСБН 978-86-7466-784-2

*Блаїодаримо Љубави и Слободи нашој,
Исїини, Пуїу и Живоїу, Закону, Нади
и Сїасу нашем-Боїочовеку Исусу Хрисїу
Блаїодаримо Премудросїи и Свезнању Науке Њеїове.*

*Гле дивноїа сада видјенија;
Сунце Правде и земљу оїрија*

Његош

Из рецензије

Скоро је прошло два века како је психијатрија сишла са своје хришћанске стазе и упловила у мутне воде секуларизма, либидизма, сексуализма, сишла са стазе свесности, светости и савесности и потонула у баруштину подсвесног, несвесног, либидозног. Ту највећу подвалу, у тумачењу Боголике душе бизарним секуларизмом и либидизмом, учинио је бечки психоаналитичар Сигмунд Фројд, за кога су осећање савесности, свесности и светости били врло далеки и недостижни, а новоустоличени и апстрактнији појмови: либида, несвесног, подсвесног, ида, ега и супер ега били, такорећи, на дохвату руке - у "његовом цепу" - у њему самом.

Писац горе поменуте студије др Слободан Самарџић је уложио огроман труд да одвоји од смртоносног загрљаја глобализма, секуларизма и нихилизма посрнула крму хришћанске психијатрије и да је врати назад и усмери ка правом смеру којим је раније ишла - ка хришћанским принципима и тумачењима постанка и опстанка човекове душе, каква је она вековима, пре Фројда, била схватана, тумачена као Боголика, бесмртна, драга и мила човекова душа.

У овом свом раду - студији писац је ишчитао, види се врло обимну научну, чак, и теолошку литературу, почев од светог епископа Николаја Жичког и аве Јустина Поповића до Атанасија Јефтића и осталих савремених теолога и философа. То огромно знање, којим је закрчио редове и странице ове књиге, није му дало прилику да се довољно размахне са логистичким извођењем закључака о поставкама које је изнео, али је зато употребио драгоцен избор цитата, све у намери да поткрепи своје основно полазиште: да је човекова психа отуђена од Бога и као таква пала у грех и у њему се растрошила, разбила, заблудела, постала болесна и помућена, што је дало повода неверним, тзв. модерним психоаналитичарима да изведу своје психоаналитичке аксиоме о души као ентитету насталом из баруштине греха и моралног брлога, у чијој психоанализи се неће довољно сагледати Боголикост (ср. I Мој. 2, 7; I Кор. 3, 16-17) и Богоуподобљавање (ср. Мат. 5, 48) човекове душе, који су потпуно сметнули с ума речи светог апостола Павла: "Не знате ли да сте храм Божији и да Дух Божији обитава у Вама? Ако ко разара храм Божији, разориће и њега Бог: јер је храм Божији свет, а то сте ви." (1 Кор. 3, 16-17).

Модерни психоаналитичари су развалили Боголику човекову душу и представили је као разбојничку пећину, баш онако како су

трговци, које је Господ Христос истерао из храма, од храма начинили разбојничку пећину (ср. Мат. 21, 12-13). То је писац ове студије уочио, врсним аргументима, најчешће теолошким, из чега се да закључити колико му је његово свештеничко порекло, васпитање и образовање помогло, побио аргументе оних који се држе Фројда и фројдизма као "пијан плота".

Човекова психа јесте дубоко, предубоко море у које су урониле многе светске научне главе у жељи да дођу до виших сазнања о Боголикој човековој души, често мимо Бога или без Бога, за разлику од Фројда који је тражио чисте узроке патологије душе у коју једва да је веровао. Он, Фројд, је извео човеково стање, психу из саме патологије, узео је и унео у лабораторију психоанализе са њене болесничке постеле, занемарујући да узме здраво стање човекове психе као парадигму, која је усмерена једино ка Богу, светости и остварењу највиших вредносних идеала човечанства, познатих као аксиологија.

Већ из саме чињенице што писац др Самарџић побија секуларистичку психологију у многим аспектима и садржајима, чиме се бави први део ове вредне и значајне књиге, да би касније прешао на своју струку, и у том погледу дао запажен труд и допринос за разликовање хришћанске и фројдистичке психоанализе, што ће, надамо се, помоћи нашим психијатрима да лече психу и да верују у њено постојање, што није било код присталица фројдовске психоанализе.

Иначе, препоручујем књигу господина др Слободана Самарџића: „Психијатрија - шизофренија, депресија, лечење - психотерапија” као добру и корисну, како за називавање, тако и за стручно усавршавање у дубљем улажењу у хришћански домен тумачења човекове психе, познате нам под појмом душе.

Др Жарко Гавриловић, протојереј

Циљ ове књиге прим. др Слободана Самарџића има научни интерес и истовремено као реминисценција на све оно што је до сада у психијатрији дато.

Психијатрија као грана медицине у савременом свету у неким својим поставкама доживљава нову интерпретацију свог садржаја како са физиолошког, филозофског тако у овој књизи први пут и са теолошког аспекта. Садржаји су дати систематично и конципирани су на обољења која се у психијатрији свде на област психоза, чиме досеже значајне нивое психијатрије као науке. Овим приступом се указује на другачији аспект угла посматрања свега што је до сада указивано у психијатрији.

Модерно конципирано и кондезовано се прилази свим садржајима психотичних испољавања. Текст је разумљив и прихватљив а уз то упућује на одговарајућу стручну и другу литературу. Поглавља су у континуитету а фундаментална питања су у жижи, како општег у смислу едукације, тако и стручног разматрања. Преостаје још констатација да савремени токови у психијатрији имају посебан значај. Методологија има своје карактеристике тј. критичан став према поступцима у дијагностици и терапији а ти су ставови у овој књизи дати јасно и прегледно. И још једно запажање да ни доктринарни ставови у погледу дијагностике и терапијских приступа нису искључени. Валидно је напоменути да су дати обилни клинички прикази случајева из сопствене праксе.

Мр сци. др Првослав Милановић
неуропсихијатар
стални судски вештак

САДРЖАЈ

I - Општи део

Душа	1
Порекло и суштина душе	1
Делови (елементи) душе и својства душе	6
Свест	6
Разум - ум - памет (интелигенција)	8
Инстинкт	10
Воља	11
Својства душе: боголикост и бесмртност	13
Митарства	15
Васкрсење	18
Личност	21
Порекло и теорије личности	21
Мајмуноликост	24
Боголикост	26
Љубав	32
Слобода личности.....	38
Грех	45
Дефиниције греха	45
Генеза: порекло и узрок греха	46
Значај и последице првородног греха	48
Патоморфоза и дијалектика греха	51
Општечовечански значај греха	58
Ђаво	64
Дефиниција ђавола	64
Порекло ђаволово	66
Ђаво и грех	67
Лукавства ђаволова	69

Антихрист	73
Страсти и саблазни	84
Шта су страсти?	84
Бестрашће	92
Шта су то саблазни?	98
Саблазни и грех - „зло семе”	99

II Посебни део

Схизофренија	107
Обсервације о генези	108
Симптоматологија схизофреније	117
Основни симптоми	117
Деперсонализација	121
Нарцизам (гордост) као подстрекач деперсонализационих доживљавања.....	126
Деперсонализациона негација човека - дух небића.....	128
Шта каже веронаука о генези ових деперсонализационих симптома.....	130
Остали видови деперсонализације.....	143
Хипохондрија као наговештај и знак деперсонализације.....	151
Акутне схизофрене деструкције; суманути доживљај смака света ..	154
Аутизам.....	158
Халуцинације.....	161
Поједини видови халуцинације.....	165
Ценестичке халуцинације.....	171
Схизофрени поремећаји мишљења	173
Поремећаји мишљења по форми.....	173
Дисоцираност мисаоног тока.....	173
Остали поремећаји мишљења по форми.....	176
Поремећаји мишљења по садржају	177
Суманутост; параноидност, параноичност	177
Поједини типови суманутости	180
Суманутост свемоћи	180
Психотична мистика	183
Манија прогањања	185

Кататонија.....	189
Афективни поремећаји у схизофренији.....	192
Схизофрени поремећаји свести.....	194
Схизофрена деменција.....	198
Поједини облици схизофреније.....	200
Schizophrenia simplex.....	201
Hebephrenia.....	201
Кататонија.....	203
Schizophrenia paranoides.....	203
Параноја.....	203
Парафренија.....	205
Схизоафективне психозе.....	206
Схизофрена депресија.....	207
Схизофрена манија.....	209
Такозване симбиотичке психозе.....	210
Схизофрена реакција - акутна схизофрена епизода.....	213
Гранично стање - гранични случај.....	214
Акутни симптомски делиријум.....	215
Лечење схизофреније.....	215
Медикаментозно лечење.....	215
Неуролошки синдроми изазвани неуролептицима - фенотијазинима.....	217
Неуролептички синдром.....	217
Медикаментозни - неуролептички паркинсонизам.....	218
Лекови који спречавају и неутралишу неуролептички синдром.....	219
Психотерапија схизофреније.....	219
Депресија.....	229
Опсервације о генези.....	229
Симптоматологија депресије.....	231
Духовна клонулост.....	232
Потамнелост афекта.....	234
Депресивна потонулост воље.....	235
Црнило у мислима.....	236
Агитирана депресија.....	237
Инволутивна меланхолија.....	238
Психотична депресија.....	238
Присила и фобија у служби депресије.....	239
Параноидност код ендогене депресије.....	240

Веза између деменције и депресије	241
Утицај самовоље и нарцизма на развој депресије	242
Самоубиство - суицид	245
Манија - "депресија манијачна"	251
Медикаментно лечење депресије	255
Електрошок	256
Лечење депресије психотерапијом	257
Психотерапеутски проблем самоубиства	269
Белешке (фусноте) уз текст	276

I

ОПШТИ ДЕО

ДУША

Порекло и суштина душе

Психијатрија је медицинска наука и грана медицине која изучава човекову душу и болести душе, а у складу са осталим гранама медицине треба да подлеже законитостима и неким догматским начелима којима се руководи медицинска наука. Једно од основних начела медицине гласи: Ако хоћемо да знамо о болестима неког органа - о његовој патологији, претходно неизоставно треба познавати природну и нормалну функцију тог органа, а то је анатомија и физиологија. Ово златно правило руководи и влада у свим гранама медицине, осим у психијатрији, и психијатрија је једина грана медицине која ремети и одступа од овог златног правила. Наша званична - световна психијатрија не само што не говори о души - о њеној "анатомији" и "физиологији", о њеном пореклу, него јасно манифестује свој безбожнички став неверовања у душу. Произилази несхватљив и опасан парадокс: изучавати душевне болести, а у душу не веровати, лечити душу, а у душу не веровати, прогласити себе психотерапеутом, а у душу опет не веровати. Заиста, оваква психијатријска дијалектика, осим поменутог парадокса, може скривати и елементе незнања, обмане, па чак, и дрскости. Али, не треба да нас поколебају овакве појаве, не треба се плашити да ће психијатрија трајно остати обездушена, јер Божанско порекло душе и њен Божански дах "живога живота" је апсолутно немогуће негирати.

Управо ово Божанско порекло душе чини да наука о души још једанпут одступи од медицинских начела, али овога пута то одступање није никаква мана, него напротив, велика корист и позитивност. Ради се о чињеници да је психијатрија широк појам, поготово њен општи део. Специјални - посебни део психијатрије, а то је пси-

хопатологија, у начелу не треба да излази из оквира званичне медицинске науке. Међутим, општи део психијатрије, а један од централних елемената тог општег дела је управо изучавање душе, не само да треба да излази из оквира званичне психијатрије, него, гледано суштински, наука о души је првенствено појам и предмет који изучава веронаука, па тек онда световна наука, у конкретном случају - психијатрија. То има своју апсолутно необориву логику, јер душу као директну Творчеву творевину прво и најкомпетентније изучава веронаука и све што треба знати о души речено је у књигама веронауке, а нама представницима световне науке остаје да по својој слободној вољи изаберемо: хоћемо ли у основе световне психијатрије утемељити и уградити веронаучна начела о души или ћемо и даље "изучавати" душу и душевне болести, а у душу неверовати. Хтели ми то или не хтели, треба признати, и то без сујете, да један духовник - представник веронауке, много више и боље зна о души него ми лекари као предствници световне науке. Из психијатрије он од нас нема шта да научи, а ми од њега и његових светих - веронаучних књига и те како имамо шта да научимо, и треба да научимо.

Дакле, будући да званична психијатријска наука не располаже са неким вреднијим студијама о души, поклонимо се пред светим књигама веронауке у којима ћемо пронаћи и научити оно што нам недостаје у нашим књигама из психијатрије.

Свето писмо, а нарочито Нови Завет Господа нашег Сина Божијег Богочовека Исуса Христа је засигурно књига над књигама, и по речима оца Јустина Поповића, све што треба овоме свету и људима у њему - Господ је казао у Светом Писму. На сва питања Он је у њему дао одговор. Нема питања које може мучити душу људску, а да на њега није у Светом писму дат или посредан или непосредан одговор. Људи не могу измислити више питања но што има одговора у Светом писму. Не нађеш ли одговор у Светом писму на неко своје питање, значи да си, или поставио бесмислено питање, или ниси умео читати Свето писмо и из њега ишчитати одговор.¹⁾

У конкретном случају нас треба да "мучи" питање шта је то душа, а Свето писмо нам одговара: "И створи Господ Бог човјека од праха земаљскога по обличју Својему, и духну му у нос дух животни; и поста човек душа жива." (1. Мојс.2, 7= Дакле, "ишчитали" смо одговор; по оригиналној Хришћанској науци, човек је завршни чин Творчевог шестодневног стваралачког акта. Човека је Творац сачинио по Својој слици и прилици - по подобију Својем, од земљаног

праха, хукнувши у човека Свој дах, тј. Дух. Ето познања суштине душе, ето најбоље дефиниције душе, ето "коначне формуле живота и основног извора истине и исправних сазнања"²⁾ у животу, а такође и у психијатрији. Наша душа је дах - надахнуће Духа Божијег у нама, и зато је човек боголико - богообразно створење. То је та боголикоост коју проповеда и апологира Хришћанска наука, то је дефиниција човека која каже - да је човек видљива пројекција невидљивог лика Божијег.³⁾ У томе се састоји суштина човекове личности, значи: боголикоост = (једнако) личност. (о чему ће бити више говора у следећем поглављу - Личност.)

Руковођени својом боголикошћу многи Божији угодници су говорили и писали о томе шта је то душа, како изгледа, одакле је. Навешћемо неке примере. Преподобни Андреј Јуродиви: "Душа је живот и сила, и такорећи Бог. Души је Бог дао силу: да оживотворује тело, да управља њиме, да га загрева и окрепљује, јер је тело без душе блато и пепео и прах. Суштина душе је разумни дух, који је лак, mudar, разборит, дивотан, благ, сладак, тих, кротак, прелеп и пријатан, такмичи се са Анђелима. У почетку душа сваког човека блиста јаче од Сунца; али уколико човек расте и пролазе године, душа се његова мења према делима његовим и све више личи на дела његова; и каква су дела његова, такав је и изглед душе његове. Ако се човек труди у еванђелским врлинама, душа му постаје чиста и светла; ако пак живи у гресима, душа му постаје мрачна и тамна. Но, и они који живе у врлинама, душе им нису истога сјаја: јер свакоме душа сија према труду који он улаже подвизавајући се у божанским врлинама. Једном речју: како се ко подвизава, онако и сија, уколико се кроз подвиге приближава Богу, утолико јаче сија.

Тако исто, само у обратном правцу, треба расуђивати и о онима који душе своје прљају гресима. Јер у почетку Бог, створивши човека, дуне му у лице дух животни, и поста човек душа жива (1.Мојс.2,7). Тако су душе људске сворене чисте, чистије од светлости. И деца док су у утроби мајчиној, душе су им чисте. А касније, у животу, када почну чинити грех, душе им се помрачују; и уколико дубље залазе у грех, утолико мрачније и постају. Многе душе, када се разлуче од тела, изгледају изранављене; неке изгледају изгладнеле и као у рите обучене; неке су кроз губаве; неке црне као катран; неке испечене као црни ђумур, душе злопамтила су као демони - као змије и аспиде из чијих ноздрва цури отров и смрад убитачне горчине; душе кривоверника су као најдубљи мрак; душе мужеложника и идолопок-

лоника су црње од најцрњег мрака."⁴⁾

Отац Јустин Поповић тумачећи дела Макарија Великог - Египатског, овако апологира о души: Мистична тајна душе је у Господу. Сродство душе са Богом изражава се у неупоредивој интимности Бога са душом и душе са Богом. Интимно сродство Бога са човеком иде до психичке богочовечности, јер душа је твар умна, и лепа, и велика, и дивна и красно подобје и образ Божији. Божански елемент је иманентна садржина душе и личности и та боголикост душе има за основни циљ да постане заједничар у животу Божјем; да се уподобљује свему што је Божије и чинећи тако да се обогочовечује.

И ако је душа умна твар и велика небоземна сила она није своја, Богом саздана "по образу Божијем" душа је од Бога. Душа има свој живот, али не из своје сопствене природе, већ из Његовог Божанства, из Његовог Духа и Његове Светлости.

Потпуна пуноћа душе и њена метафизичка и непролазна вредност је саздана у њеној тројичности - Тројичној богообразности. Принцип Тројичности прожима сву душу и као жижа прикупља и зрачи Божанске вредности и дарује човеку достојанство личности, и "ко може да спозна достојанство своје душе, тај може познати силу и тајну Божанства."⁵⁾

За време човековог земног живота душа обитава у телу и животворна је сила тела, а тело је неупоредиво мања и нижа вредност од душе; тело је инструмент душе, оруђе душе, нека врста одела за душу. Оно што је одело за тело, то је тело за душу.

Не само да је душа неупоредиво вреднија од тела, него и цео свет материјални са свим својим васионама је несравњено мања вредност од душе човечије, зато што је душа човекова боголика, пуна живота живог, пуна бесмртних сила и бесмртних вредности Божанских. Душа је оно што човек осећа као вечно своје, као себе, као оно што сачињава вечну садржину његовог самоосећања и самосазнања. Ничим из света ни васцелим светом човек не може заменити душу, нити постоји нешто у свету што се може дати за откуп и спас душе. Зато је Спаситељ благовестио и упозоравао: "Каква је корист човеку ако сав свет добије а души својој науди? Или какав ће откуп дати човек за душу своју." (Мт. 16,26) ⁶⁾

Душа и тело су заједница: душа обитава у телу, а тело је живо захваљујући животворној сили душе. Човек је са једне стране једна једин-

ка, али истовремено човек као биће иманентно носи печат троструког појма човека као бића, које је у исто време и духовно и душевно и телесно биће, и тај троструки (тријадни) појам има један вечити смисао и не треба га нарушавати. Тело је манифестација душе, душа је манифестација духа, а дух је манифестација Бога.

По првобитној Творчевој замисли душа и тело су требали да живе у заједници са савршеном рајском хармонијом. Али, падом у грех ова савршена хармонија је кривицом човека изгубљена а заједница душе и тела наставља живот у огреховљеном свету где нико није "миран и спокојан", где ратује душа са тијелом; тијело стење под силом душевном, колеба се душа у тијелу."⁷⁾ Дакле, није лако души у телу; колеба се, али мора да обитава у телу док јој је рока и ако се често осећа као у заточењу у "оковима блатне тјелесине."⁸⁾ Душа мора да трпи земаљску "уску сферу безумног метежа."⁹⁾ Тело "стење" и трпи јер је огреховљени део душе директни кривац за многе телесне болести, и тело је полигон на коме се одвија веронаучна теорија о узроцима обољења која гласи: грех = болест = смрт.

О односу тела и душе у Еванђељу овако каже: "Јер тијело жели против Духа, а Дух против тијела; а ово се противи једно другоме, да чините не оно што бисте хтели." (Гал. 5,17) "Јер који сије у тијело своје, од тијела ће пожњети трулеж, а ко сије дух, од духа ће пожњети живот вјечни." (Гал. 6,8).

Има светитеља који тело називају "лешином смрадном и стрвином гадном."¹⁰⁾ Нама духом малим и slabим земаљским двоношцима не иде у главу како је то могуће лепо и цењено тело називати "лешином и стрвином". Али, чим је то светитељ рекао, онда је факат да има разлога за таквом квалификацијом.

Већ смо рекли да је душа човекова несравњено вреднија не само од тела, него од свега материјалног у свим световима. Произилази логично расуђивање да душа може да живи и без тела, само је то може ограничено Божијим промислом. Тек после телесне смрти, а то значи излазак и разлучивање душе од тела, душа и даље живи. Исти онај човек, иста она личност која је малочас умрла, наставља свој живот, али сада и надаље само у духовном обличју и суштина тог духовног обличја јесте величанствена бесмртност човекове душе.

Са телом ствар стоји друкчије. После смрти тело је мртво, и као такво враћа се у земљу од које је постало - "прах си и у прах ћеш се вратити" (Пост. 3,19), где чека васкрсење мртвих, како проповеда наше Вјерују.

Делови (елементи) душе и својства душе

Душа има доста делова, мада је једна. Сваки део душе у подређеном је положају према души као целини, и од њене тројичне богообразности прима своју вредност и стваралачку моћ.¹¹⁾

Тешко је правити неку хијерархију у деловима душе, али вероватно на прво место треба поставити личност, која је истовремено и део, и својство и продукт душе. Зато ће о личности посебно бити говора у следећем поглављу. Следећи делови душе су - свест, разум - ум - памет и воља. Све су то "племенити елементи" - племенити и од Неба високо цењени делови душе који су међусобно комплементарни и синергични.

Свест

Свест је велика сазнајна сила и вероватно смео рећи да су разум, ум и памет у неку руку деривати и еквиваленти свести. Од свих живих бића само човек има свест. Центар свести и делатна сила свести је разумни дух - који нам преко наше свесности и словесности даје оно узвишено осећање и доживљавање да смо словесно свесни себе и свог постојања, свесни смо своје аутократске психичке целине - индивидуалности и нормалности. Истовремено, по истим принципу, свесни смо света у коме живимо - спољашњег света и свега што је у њему. На једном дубљем нивоу, а то је не световна, него веронаучна раван, бити свестан себе и свога постојања значи бити свестан своје боголикости, а бити свестан свега око себе- спољашњег света, значи бити свестан да је цео свет - земаљски и сви остали светови Творчева творевина. Волети, љубити и дивити се и унутрашњем (своме) свету и спољашњем свету. Али, то чинити на исправан начин; Не љубити себе као самога по себи, не волети своје самољубље, не ценити своју "узблутелу тиквину"¹²⁾ и таштину, него волети све Божије што је у човеку - волети своју боголикост. На исти начин волети и дивити се природи и свему што је у природи, али не природи као самој по себи (јер то је безумље), него као Божијој творевини - сили која торжествује над свим световима.

Свест је дух и зато је тешко испитивати и разумевати свест. Ради лакшег разумевања ове проблематике постоје две међусобно блиско

повезане манифестације свести, а то су: **мисао и реч**. **Мисао** је сазнајна и делатна сила свести, мисао је фигуративно речено "извршни орган" свести, мисао је златни печат и потврда човекове боголикости. Будући да је мисао манифест свести и она је дух и као таква тешко је препознатљива и тајанствена. Поседује ноту личног и интимног тако да ни један човек не може да зна шта други човек мисли. Једино Бог зна сваку мисао сваком човеку у сваком тренутку. Ноту личног и интимног не треба буквално схватити. Напротив, мисли треба исказивати, јер исказана мисао је темељ и извор свих човекових сазнања, нарочито у областима науке. Мисао се исказује преко **речи**, што значи да је реч реализована и условно речено материјализована мисао.

Јесте мисао велика сила, што посведочава и велики Словенски - Руски хришћански мислилац Достојејевски назвавши Господа нашег Исуса Христа да је Он велика **Мисао** са висине. Али, постоји **Сила** над силама, Сила која у својој шаци држи и небо и земљу и све што је на небу и на земљи. Та Сила се зове **Реч Божија**.

Почетак стварања света је Реч Божија: "У почетку бјеше Ријеч (Логос), и Ријеч бјеше у Бога, и Ријеч бјеше Бог". (Јован 1,1). Шестодневни стваралачки чин неба и земље одвијао се по промислу Ријечи Божије. "И рече Бог: нека буде свјетлост. И би свјетлост." (1.Мојс.1,3). Тако је говорила и стварала Ријеч Божија све до седмога дана и све што је створено "добро бјеше веома".

Ријеч Божија је говорила пророцима шта да пророкују: "И дође ми Ријеч Господња"...

Ријеч Господњу је људима проповедао Син Божији Господ наш Исус Христос и кроз Проповед даривао људе Вером и Науком Хришћанском. Речи Христове записали су Свети Јеванђелисти и Апостоли у Светом Јеванђељу а Свето Јеванђеље је Књига над књигама и Наука над наукама где је дато све што је човеку потребно.

Почетак света је Ријеч Божија и крај овога света ће бити опет Ријеч Божија. Изговориће их Бог - Логос Христос када дође време Његовог Другог доласка на земљу. Те Речи ће бити потпуно другачије од оних које је као Слуга изговарао при Свом Првом доласку на земљу. Биће Речи Судије на Страшном суду. "Свете Правде строги су Закони" - упозорава велики Његош. Пресуда ће гласити овако: "Ходите благословени Оца мојега; примите Царство које вам је припремљено од постања свијета". (Матеј, 25,34). Те Речи ће бити упућене праведницима постављеним са десне Христове

стране. Грешницима који ће бити постављени са леве Христове стране Пресуда ће гласити овако: "Идите од мене проклети у огањ вјечни који је приправљен ђаволу и анђелима његовим". (Матеј, 25,41)

Диван пример моћи Ријечи Божије који би могао бити од посебног значаја за нас лекаре налазимо у величанственим речима капетана из Капернауа када је замолио Господа свога рекавши: "... него само реци **Ријеч**, и оздравиће слуга мој". (Мт. 8,8)

Треба поменути још једну функцију свести, а то је појам **савести**. Шта је то савест? Савест је први закон који је Бог подарио човеку, савест је глас Божији који је уписан у човековој свести као праведни судија који непрекидно опомиње и наводи човека на исправно примењивање своје способности за спознавање и разликовање добра и зла.

Разум - ум - памет (интелигенција)

Они су не само у комплементарном и синергичном односу, него и у синонимном. За ум се каже да је најчистији и најпроницљивији део душе - он је "око душе" којим душа провиди у тајне Божанства и у тајне боготкане твари.¹³⁾ Ум је богообразни управитељ човечије личности.

Памет је израз и појам који се често употребљава у обичном и стручном говору, али треба констатовати да се о памети у нашим психијатријским књигама нигде научно не пише, и жалосна је и парадоксалност да се световна наука често служи са изразом - памет, а да нигде нема неке студије од стране световне науке шта је то памет.

О интелигенцији се говори скоро у свим психијатријским књигама. Интелигенција је врло корисно оруђе нашег разума; корисно у смислу схватања, разумевања, расуђивања и сналажења у животу, али већином се то односи на рационалне животне ствари и земне способности. Међутим, само са интелигенцијом, а без памети, човек није прави човек, он остаје непотпун и ограничен и није онакав каквог га је Творац замислио и саздао. Интелигенција сама за себе, без памети, може бити опасна и може одвести човека у безумље, а нарочито ако се употреби у служби зла, и тада интелигенција прераста у проклетство.

Кажу да је и ђаво веома интелигентан, и за животињу, на пример мајмуна, каже се да има неку врсту интелигенције. Али, ђаволова интелигенција је проклетство, зло и лукавост, а мајмунова интелигенција су "мајмунска посла." Интелигентан човек само са интелигенцијом, а без памети, у суштини није ништа друго до прозаични двоножац који непрестано посведочава Његошеву мисао: "Све се човјек брука са човјеком, гледа мајмун себе у зрцало."¹⁴⁾

Дакле, без памети нема правог човека. За разлику од интелигенције која је оруђе и нижа делатност душе, памет је неупоредиво дубљи појам и јачи израз; памет је племенита сазнајна сила душе којом човек спознава и открива Богом дане му дарове и особине, међу којима је на првом месту боголикоост човекове личности.

Боголикоост је у основи дата сваком човеку, и као таква боголикоост је суштина и мисао личности. Али, боголикоост је Божији дар који треба усвојити и применити у срцу, боголикоост је онај Јеванђељски талант (Мт. 25, 14-30) који је од Бога дат човеку са узвишеним задужењем да се тај талант умножава. И када га човек умножи, онда ће он у пуном смислу осетити непроцењиву вредност тог таланта и непроцењиво богатство своје боголике личности које је стекао јер је радио како Бог заповеда; умножио је талант. И то умножавање таланата није ништа друго него највише својство разума које се зове памет.

Помало је нелогично, али и то је истинито - интелигенција је урођено ствојство; неко је рођен мање а неко више интелигентан, и ту нема корекције, јер се интелигенција током живота не развија - не повећава, а може помало да се изоштрава и увежбава. А памет, као племенити елеменат свести и разума, се развија, она се стиче, и није рођењем дата у готовом облику као што је случај са интелигенцијом, него је дата у облику Јеванђељског таланта. Ко умножи талант, а талант је боголикоост коју треба развијати и усавршавати, тај ће добити и стећи све, између осталих богатстава и памет. А ко има памети, гледаће себе у Јеванђељу, а ко нема памети, па и да има генијалну интелигенцију, гледаће себе у зрцалу. ("Све се човјек брука са човјеком, гледа мајмун себе у зрцалу."¹⁵⁾)

Када говоримо о Јеванђељском таланту треба асоцирати мисао о световном изразу - таленат. Очевидно је да израз таленат потиче од израза талант, а и по свом смислу су слични; као што Јеванђељски талант треба умножавати на исти начин треба радити и са световним талентом - радити и вежбати, па ће таленат уродити плодом; развиће се способност за коју је тај таленат намењен.

Лукавсѝво је ниска и примитивна злоупотреба интелигенције - примена интелигенције у служби зла.

Мудросѝ је памет са обазривом разборитошћу.¹⁶⁾

Кад ђаво превари човека - то је лукавство, а када човек превари ђавола - то је мудрост. (Ђаво - у ширем смислу тог појма).

Инстинкт

Оно што је за човека разум и свест, то је за животињу инстинкт. На први поглед делује непримерено, чак и скрнавно говорити о инстинкту, јер формацијски инстинкт би припадао области зоологије, а поготову не би требало говорити о инстинкту у овом поглављу у коме је говорено о племенитим елементима човекове душе.

Међутим, нећемо направити никакву грешку, потребно је асоцирати проблем (теорију) инстинкта јер суштина инстинкта није никаква животињска радња нити нека природна сила сама по себи. Инстинкт је нешто сасвим не друго, него нешто стото.

Ако анализирамо неку инстинктивну радњу, одмах нас фасцинира невероватна парадоксалност; бесловесна и примитивна животиња која савршено ништа не зна, не зна ни да је жива, вођена инстинктом, изводи неке радње које су до савршенства словесне и целисходне, радње које ни најинтелигентнији човек не би тако беспрекорно и сврсисходно урадио. Чињеница је да је инстинктивна радња високо разумна радња, и ту радњу непогрешиво и савршено изводи, не нека високо оргранизиована животиња, него, на пример, мала птичица или ништавни инсект. (пчела, паук). Чињеница је да "савршено" бесловесна животиња силом инстинкта изводи савршено словесну радњу. Која је то сила у питању када мала птичица - то дивно Божије створење крене на пут сеобе са једног континента на други континент. Цело то изузетно компликовано путовање обави савршено сврсисходно, демонстрирајући главне техничке особине инстинкта, а то су: непогрешивост, аутоматичност и смиреност. Да, у инстинктивној радњи животиња је непогрешива. Какав ироничан парадокс: "моћни" човек чим започне неко дело прва ствар коју уради то је погрешка, а мала Божија птичица лети и прелети до Африке непогрешиво, борави у Африци док јој је рока, и опет непогрешиво се враћа на исто место одакле је пре више месеци кренула. У поређењу са човековим путовањем у Африку, мала птичица заиста делује супе-

риорно; за пут њој није потребно ништа, осим њених моћних крилца, која су, кад се озбиљније размисли, далеко надмоћнија над крилима свих авиона и свих свемирских летелица. Лет од Африке иде аутоматично, стотине компликованих и опасних радњи птичица уради на овом дугом путу и све то иде лако, програмирано и дириговано, и што је задивљујуће - савршено сигурно и смирено.

Једно је апсолутно сигурно: описани инстинктивни лет птичице у Африку јесте високо разуман чин, и том високо разумном чину заиста се треба дивити. Наравно, дивити се самој птичици или природи самој по себи, било би нешто крајње неразумно, јер искључена је могућност да птица или природа могу имати разум. Дакле, чему се дивити? "Је ли инстинкт ал' духовни вођа?"¹⁷⁾ Јесте инстинкт, а јесте и Духовни вођа. Дивити се, страхопоштовати и захваљивати Духовном Вођи - Творцу, који је по истом принципу Његовог Божијег предодређења нама људима подарио разум, а птичици инстинкт. Птица не користи инстинкт као што ми користимо разум, него инстинкт као Творчева сила користи птичицу као посредника и да нама људима инстинктивни птичији лет у Африку послужи као пример и доказ Божијег торжества у свим световима и свему што је у тим световима.

Ето због чега смо, на први поглед непримерено, направили поређење између животињског инстинкта и човековог разума. Суштински гледано, непогрешиви лет птице у Африку је далеко разумнији чин, него погрешиви и ризикантни лет човеков у најмодернијем авиону у истом правцу. Сила која је у крилима наше птичице далеко је јача и савршенија од силе свих летелица које је човек направио.

И зато поновимо још једанпут: величанствена сила инстинкта која управља животињама је само један од милијарду необоривих доказа о Божијем торжеству над свим световима и свему што постоји у тим световима.

Воља

Воља је покретачки, делатни и акциони елеменат душе. Воља је душевна енергија и подстицај које човек разумно покреће у себи, чинећи неколико етапа вољног процеса. После покретачког подстицаја, следи чин одлуке, затим завршни чин избора - чин слободног опредељења.

Чин слободног опредељења је изузетно значајан у човековом животу. По Божијем одређењу два основна и вечна закона владају на земљи и над човеком. Први је човекова разумна способност разликовања добра од зла, а други, још важнији, човекова слободна воља. Закон слободне воље по Божијем допуштењу даје човеку одрешене руке и слободу избора да самостално и слободно кроји и одређује своју земаљску судбину, то јест, може бити на страни добра - тамо где је све онако како Бог заповеда, а може бити и на страни зла - тамо где је све онако како ђаво заповеда.

Скоро сви кључеви живота се крију у човековом праву на слободну вољу. Са једне стране имамо Бога, са Његовом очинском љубављу према човеку, са Његовим великим цењењем и уздизањем човека, са Његовим огромним поверењем и овлашћењем које је даривао човеку, једном речју; Бог је све учинио и подарио је човеку готову формулу живота како да постане у правом и пуном смислу боголик, боголик "у мјеру раста пуноће Христове." (Ефесцима 4,13). Са друге стране, имамо човека који разумно види и словесно схвата све ово што му је Бог подарио, али по своме праву на слободну вољу премишља се и често доноси несхватљиву одлуку да неће да ради како Бог заповеда, а хоће да ради како ђаво заповеда. - Хоће да се поколеба и посумња да је он Божије створење, хоће да се побуни и успротиви против Бога (да врати талант, - Матеј 25,14-30), да се погорди са својим опредељењем за мајмуноликост, хоће да омрзне на Бога, да ратује против Бога, да уврти у главу "сумнутост над суманутостима" и да сам себе прогласи за човекобога. Заиста: безумље, срамота и пораз. ("Али адско проклетије духа човека ће чешће плењивати. Зли властитељ ада неситога довести ће људско покољење до глупости ове преслијепе да похули на небесну свјетлост, а да мрачно име обожава.")¹⁸⁾

"Ми пут свој знамо, пут Богочовека", проповеда Алекса Шантић. Али, и сам Богочовек - Христос не приморава човека. Он благо каже човеку: "Ја сам Пут, Истина и Живот" (Јован, 14,6), али препушта човеку да по својој слободној вољи донесе одлуку који животни пут ће одабрати. Нажалост, искуство показује да људи често неће овај понуђени Пут, него измишљају неке своје називи путеве и нека своја аутономна права. Уздизати себе а без Божијег покровитељства је образац самовоље, а самовоља је најчешћи вид злоупотребе слободне воље, а злоупотреба слободне воље је најчешћи грех, а грех је од ђавола. Дакле, у сушитни, постоје два животна пута:

један је пут Богочовека, а други је пут ђаволов. Трећега пута нема, такође и средњег решења нема, јер, "не можете служити Богу и мамону." (Лука 16,13). Са овим такозваним средњим решењем човек се често заварава и та ситно калкулантска филозофија средњег решења је уствари образац безличности, а срамно је бити безличан, јер и онај најбезличнији носи у своме лику слику боголикости.

Огромна је, неизмерна је слободна воља човекова, када он може по вољи својој одбацити вољу Божију. Он, створење Божије, може одбацити Бога!! У томе је божанска величина човекова и сатанска погибија његова, стане ли уз Бога, Творца свога, он је божански велики и величанствен; стане ли уз Сатану, убицу свога, он је ђаволски бедан и одвратан. Ово утолико више важи за човека после доласка на свет Богочовека. Јер у Богочовеку је на најочигледнији начин за чула људска, на најубедљивији начин за ум људски и за свест људску и за срце људско, показан и доказан једини и истински Бог и Господ, једини и истински Спаситељ рода људскога. И када човек, и после Богочовека и поред Богочовека, може да одбаца Бога, заиста је његова слободна воља и огромна и самостална. А од ње зависи сав човек, сав његов живот, и сва његова вечност. Одбацујући Богочовека Христа, људи немају изговора за тај основни грех - свегрех, јер се роду људскоме не може дати ни бољи ни савршенији Бог, пошто не постоји, ни бољи ни савршенији Човек, пошто не постоји.¹⁹⁾

Колико је слободна воља значајна за човека појединца исто толико је значајна и за све људе у целини. На то нас најбоље упућује анђелска песма Христовог Рождества: "Слава на висини Богу, на земљи мир, међу људима добра воља."

Својства душе: боголикоост и бесмртност

Два су основна својства душе, а то су боголикоост и бесмртност. О боголикости смо већ нешто говорили, а наставићемо у поглављу о личности.

Своју веру у бесмртност душе, велики Петар Петровић Његош овако проповеда: "Ако земља привиђење није, душа људска јесте бесамртна."²⁰⁾ А руски и словенски апостол Достојевски своју веру у бесмртност душе овако проповеда и "тврди без доказа": "А на земљи постоји само једна једина највиша идеја, и то је идеја о бесмртности људске душе, све остале "више" идеје живота проистичу из ове

једине. Само уз помоћ вере у своју бесмртност, човек може да схвати свој разумни циљ на земљи, то је коначна формула живота, основни извор истине и исправних сазнања за човечанство. Без вере у душу и њену бесмртност, човеков живот је неприродан, немогућан и неподношљив."²¹⁾

Такве су биле полазне основе не само Достојевског и Његоша, него и свих осталих хришћанских мислилаца. У томе је снага њиховог оптимизма и прогреса. Суштински је апсурдно говорити о човековом напретку без вере у бесмртност душе. Какав је то напретак ако је смрт неминовност, ако је то човеков крај и коначност. Онда би то био пусти нихилизам и бедни регрес.²²⁾

Бити боголик - личити на Бога и бити бесмртан - вечито жив, су заиста два највећа дара и две највише вредности, које се могу замислити и које се могу поседовати. Када би човек у претпоставци могао да бира и пожели две највеће жеље да му се остваре не би могао пронаћи веће и вредније од ових које већ поседује, а то су боголикост и бесмртност.

Бесмртност душе је величанствена и дивна ствар, али истовремено језовита и страшна ствар. Дивна - ако христоликим животом стекнемо вечно блаженство у рају: "Јер, знамо, ако се наша земаљска кућа, - тјелесни шатор, разруши, имамо здање од Бога, кућу нерукотворену, вечну на небесима." (2 Кор. 5,1) Страшна - ако "ђаволским" животом стекнемо вечно мучење у паклу, тамо где је "тама најкрајња и пећ огњена: ондје ће бити плач и шкргут зуба." (Матеј 8,12; 13,42) У суштини, човек сам одлучује који ће удео изабрати за вечни живот: рај или пакао. Бог прима његову одлуку, јер никога насилно не спасава, нити икога насилно осуђује.²³⁾

Шта се дешава са душом после земаљске - телесне смрти? - Смрт је раздвајање - разлучивање душе и тела, тј. излазак душе из тела. То значи: исти онај човек - иста она личност која је малочас умрла наставља свој живот, али сада и надаље само у духовном обличју и управо то духовно обличје јесте манифестација величанствене бесмртности човекове душе.

Тело остаје мртво - неосетљиво и непомично. Као кад би неко, скинувши своје одело и бацивши га, стајао и гледао на њега, тако и душа гледа на своје тело, чудећи се.²⁴⁾ Тело се сахраном враћа у земљу од које је и постало - "прах си и у прах чеш се вратити" (Пост. 3,19). Оставши похрањено у гробу, тело човека васкрсење мртвих како проповеда наше Вјерују. Дакле, и сам гроб има свој смисао и назначење које нас упућује на расуђивање да су "гробови вечне

жизни двери, кроз њих мора свака смртни да прође, благо оном ко у чистој вери из овога у нови живот пође."²⁵) Исто ово расуђивање Његош овако исповеда: "Од тога су у гробу кључеви."²⁶)

Митарства

Изашавши из тела, душа још три дана борави на земљи, а затим креће на пут ка Небу где је чекају ваздушна митарства, која ће трајати 37 дана. Ваздушна митарства су нека врста царина и правосуђа Божијег, где се врши суд над хришћанским душама. На тим царинама и судовима све се зна о дотичној души (човеку) и не постоји ни теоријска могућност да се нешто може прикрити и да се нешто неће јасно обелоданити. - "Јер нема ништа тајно што неће бити јавно, ни сакривено што се неће дознати и на видјело изићи." (Лука 8,17).

Обичном човеку није јасно како је то могуће да се о њему у датом моменту све зна. Могуће је, и то са апсолутном сигурношћу, не само сва његова дела, него и све његове тајне помисли.

Сваки хришћанин добија од Бога на светом Крштењу Ангела - чувара који, невидљиво чувајући човека даноноћно га учи сваком добром делу током читавог његовог живота до самог смртног часа. Он записује сва добра дела тога човека, за које би он могао да добије милост и вечну награду од Господа у небеском царству. Исто тако, и кнез таме - ђаво, који жели да увуче сав људски род у своју погибел, додељује човеку једног од лукавих духова који свуда прати човека, мотри на сва његова зла дела, подстиче га смицалицама својим и, посећујући митарства, записује тамо све човекове грехе, носећи сваки грех на одговарајуће митарство.²⁷)

Дакле, на митарствима зао дух оптужује за почињене грехове, а анђели бране износећи добра дела. Анђео лако може одбранити и пропустити душу кроз нека митарства, али Правосуђе Божије је савршено праведно, објективно, а и строго. - "Свете Правде строги су закони."²⁸) Значи, ако на митарству душа има више грехова неголи добрих дела, лукави дуси задржавају душу на одређено време док та душа не буде искупљена црквеним молитвама и милостињама ближњих. Због тога су од велике важности молитве ближњих и црквене молитве првих 40 дана после смрти покојника, а нарочито први и главни парастос који се даје 40-ог дана, када се завршавају митарства. Исту сврху и смисао је имало опело које је завршено непосредно пре сахране, и главна тема опела је управо та црквено-

свештеничка молитва за упокојење душе, молитва за вјечнују памјат и молитва да се упокојена душа удостоји блаженства са духовима праведно скончалих.²⁹⁾

Ако ли се душа покаже толико грешна и мрска пред Богом, да јој не остаје никаква нада на спасење, него је очекује вечна погибел, онда лукави дуси истога часа своде душу у бездан - у пакао који се налази у средишту земље, где је припремљено место за вечно мучење.

1. Митарство: испитују се греси човечији учињени речју. Господ је јасно рекао да ће се за сваку празну реч коју рекну људи морати дати одговор у дан суда. "Јер ћеш због својих ријечи бити оправдан и због својих ријечи бити осуђен." (Матеј 12, 36-37) Апостол Павле братски саветује: "Никаква рђава ријеч да не излази из уста ваших, ни срамотне ни луде ријечи или шале." (Ефесцима 4,9; 5,4). Слично саветује и апостол Јаков: "Нека буде сваки човек брз чути, а спор говорити." (Јаков, 1.19).

2. Митарство: Митарство лажи, на којем се испитује свака лаж, е нарушавање заклетве, призивање Имена Божијег узалуд, неиспуњавање завета даних Богу, утаја грехова на исповести.

3. Митарство: Митарство клевете-клеветање ближњег, осуђивање, понижавање, срамоћење, ругање и потсмехивање.

4. Митарство: Пијанства и стомакоугађања (облапорства): пијанство, преједање, тајно једење, једење без молитве, нарушавање постова, пировање. Људи којима је стомак господар и једење страст, "Тешко вама који сте сити сада, јер ћете огладњети." (Лука 6, 25).

5. Митарство: Лености - тамо су сабрани сви дани и часови проведени у лености, у немару за служење Богу, тамо се испитује чамотиња, тамо се злостављају готовани који живе од туђег рада, као и најамници који примају плату, али своје обавезе немарно обављају.

6. Митарство: крађе - тамо се истражује отимање и лоповлук.

7. Митарство: среброљубља и тврдичлука.

8. Митарство: Лихварства- где се оптужују зеленаши, лихвари и присвојитељи туђега.

9. Митарство: Неправде - где се окривљују неправедне судије који су оправдавали криве и осуђивали невинне. Овде се окривљују лажне ваге и мерења трговаца и остале неправде.

10. Митарство: Зависти - на њему се муче они који су се предали тој погубној страсти и њеним последицама.

11. Митарство: Гордости - где надмени дуси са презрењем злостављају због гордости, сујете, умишљености, узношења, недавања дужног поштовања родитељима, духовним и грађанским властима.

12. Митарство: Гнева и јарости.

13. Митарство: Злопамћења.

14. Митарство: Убиства - где се истражује не само разбојништво и убиство, већ и сваки ударац, повреда и рана. Као посебан и нарочит грех убиства, овде се истражује **грех убиства свога нерођеног детета**, што се у свакидашњем животу и медицинској терминологији лицемерно назива прекидом трудноће или абортусом. "Прекид трудноће" је "монструозно" убиство касапљењем и комадањем плода, а убиство плода-малог детета и убиство одраслог човека једнако је пред Богом. Када се човек зачиње у утроби мајке, он одмах добија и душу, и зато, убијајући дете у утроби, мајка убија човека, мада се он још није појавио на свету. На дан Страшног Суда, сва деца која су убијена у утробама мајки, појавиће се пред родитељима, и родитељи ће морати да дају одговор за свој грех убиства пред Богом и пред њима. Исти одговор на Страшном Суду мораће дати и лекар који је успоставио лажну индикацију за прекид трудноће, а нарочито егзекутор смртне казне - онај који је извршио абортус - онај који је убио дете (човека).

15. Митарство: Врачање - на коме се испитује врачање, гатање, бајање, справљање магије и чаробњачко призивање демона.

16. Митарство: Блуда - на коме се испитује блуд, очинство сваке врсте, тј. блудни грех лица неvezаних браком, мислено маштање, сагласност са грехом, наслађивање грехом.

27. Митарство: Прељубочинство - на коме се истражују блудни греси лица која живећи у браку нису сачувала супружничку верност, овде се страшно кажњавају отмице и блудна насиља, као и падови у блуд лица посвећених Богу.

18. Митарство: Содомско - где се испитују сви противприродни блудни греси и родоскрнављења.

Ова три митарства: 16, 17 и 18. су **блудна митарства**, и ретко која душа прође слободно ова митарства. "Мисао срца човечијега зла је од малена" (Пост. 8,21) и једва да ко чува себе од нечистота блудних, мало је оних који поседују бестрасну полност.³⁰⁾ Велики број душа гине на ова три митарства блуда, опаки иследници блудних грехова грабе душе блудника и одвлаче их у пакао. На ова три митарства погине више душа него на осталих седамнаест.

19. Митарство: Јереси - где се испитује неправилно тумачење вере, одступање од праве вере, богохуле.

20. Митарство: Немилосрђа - на коме се испитује немилосрдност и суровост.³¹⁾

Да поновимо још једанпут - "Свете правде строги су закони."³²⁾ Ако се само једно од митарстава не прође, па макар било и при крају, сва претходна митарства кроз које је душа успешно прошла, отпадају. "Јер, који сав закон одржи, а сагријешу у једном, крив је за све." (Јаков 2, 10) "Од све правде његове, ништа се неће споменути." (Језекиљ 33, 13). И Бог је рекао: "У чему те затекнем, у томе ћу ти и судити." (Језекиљ 33, 20).³³⁾

Само она душа која успешно прође сва митарства, напосредом, с неисказаном радошћу долази пред Небеска врата и душа тог праведника се удостојава Царства Небеског, а то је рај, где ће у правом и пуном смислу доживети своју бесмртност у вечном блаженству.

Душе грешника које су пале на митарствима - које нису прошле митарства, зли дуси своде у пакао који се налази у унутрашњости земље где у вечним мукама доживљавају своју бесмртност.

Тако живећи у бесмртности, а по својим земаљским заслугама: неке у рајској, а неке у пакленој бесмртности, душе бораве и чекају Други долазак Христов на Земљу, када ће доћи до васкрсења мртвих и када ће се обавити Страшни суд Христов над живима и мртвима, и када ће се догодити смак - крај света. Када ће Христос по други пут доћи на земљу то се не може знати, мада је Христос дао упозорење и предзнаке Његовог Другог доласка на земљу и посаветовао на будност и стражарење. (Матеј 24, 3-51; 25,13; 25, 31-46).

Васкрсење

Како ће устати (васкрснути) мртви? Ако је смрт разлучивање и излазак душе из тела, онда је васкрсење враћање душе у тело и поновно сједињавање душе и тела. На глас Сина Човечијег, гробови ће се отворити и мртви ће устати. То значи - све душе умрлих, било да су у рају или у паклу, истога часа на знак и глас Сина Човечијег, враћају се у своја тела која су самим тим што им се душа вратила - васкрснула. Земаљски гледано васкрсење мртвих не треба буквално земаљски расуђивати. Јер, после васкрсења мртвих нема више ничега земаљског. Дакле, устаће кости из гробова и сјединивши се са

приспелом - враћеном душом, оживљава - васкрсава мртви, али не у претходном земаљском телесном обличју, него у савршенијем духовном телу. Јер, "имају тјелеса небеска и тјелеса земаљска, али је друга слава небеских а друга земаљских." (1. Кор.15.40) Умире се у распаљивости, а васкрсава у нераспаљивости, "сије се у распаљивости, устаје у нераспаљивости." (1. Кор. 15,42).

Шта се дешава са живима на Земљи у време васкрсења мртвих? Свети Апостол је открио ту тајну - непосредно после васкрсења мртвих, сви затечени живи неће помријети, него ће се у трену ока наједанпут променити и добити духовно обличје - тјелеса небеска (1. Кор.15,51-52).

Свима, и васкрслима мртвима и затеченим живима, кристално ће постати јасне Спаситељеве речи упозорења: "Овај нараштај неће проћи док се све ово не збуде. Небо и Земља ће проћи, али ријечи моје неће проћи." (Матеј 24, 34-35)

Следи Страшни Суд: последњи догађај који ће се одиграти на кугли земаљској. Сигурно највеличанственији и најстрашнији догађај који се икада одиграо на Земљи. Величанствен по томе што ће сви људи угледати Сунце Правде - са висине Истока - Господа Исуса Христа, и што ће свим људима у том тренутку постати све савршено јасно. Страшан по томе што тада Христос неће доћи као Први пут да Својом жртвом спасава свет, него ће доћи у сили и слави да суди живима и мртвима, и Његовом царству неће бити краја.³⁴) Судиће се по Правди Божијој, а Божије (Свете) Правде строги су закони.³⁵)

И када затруби са висине Истока васкрсна труба тада ће рај показати небожитеље ради славног сједињења са својим телима, која ће оживети од гласа Сина Божијега (Јован 5,25), а такође ад (пакао) ће показати грешнике своје за Страшни суд и коначну пресуду. Свима ће бити све јасно, сваки појединац ће својим изгледом и понашањем показивати где му је место, и коначно разврставање у десне и леве обавиће се само по себи. Наговештавајући о Својем другом доласку и Страшном суду, Господ је казао да ће Он тада рећи праведницима што Му стоје с десне стране: "Ходите благословени Оца мојега, примите царство које вам је припремљено од постања свијета." А грешницима који Му стоје са леве стране рећи ће: "Идите од мене проклету у огањ вјечни који је приправљен ђаволу и анђелима његовим." Матеј (25, 34-41) По изрицању пресуде и по њеном извршењу, удвостручиће се блаженство праведника, а грешници ће се вратити у ад, где ће двоструко бити мучени. (Псалм 9, 17).³⁶) Дакле, праведници одлазе на

Небо, а грешници онога часа када им Христос рекне - "Идите од мене, проклети, у огањ вечни!" Истог ће се часа земља под њима отворити, и тада ће све грешнике прогутати ад, потом ће се земља опет затворити.³⁷⁾

Неоспорно је да ће плате праведника и грешника бити сасвим различите и супротне. Праведност Божија узвратиће се сваком човеку по делима његовима (Откровење 22,12) Није само безбројно мноштво небеских обитељи, него и ад има мноштво разних тамница и разноврсног мучења, а "ко је сагрешио у знању, биће много бијен, а ко је сагрешио у незнању биће мало бијен." (Лука 12, 47-48).